

MANUAL PENTRU FORMATORI

Manual pentru implementare și formare

Cuprins

Cuvânt înainte.....	2
Secțiunea 1	3
Caracteristici ale bullying-ului.....	3
Ce este bullying-ul?.....	4
Roluri în bullying.....	7
Bullying-ul ia mai multe forme	9
Bullying-ul în cadrul instituțional	9
Implementarea programului BIC in cadrul Rezidențial.....	12
Secțiunea 2.....	13
Caracteristici ale programului anti-bullying BIC	13
Caracteristici principale ale programului BIC	14
Educarea covârșnicilor.....	15
Scopurile programului BIC.....	16
Fazele programului BIC	17
1. LANSAREA PROGRAMULUI	18
2. FORMAREA	18
3. ACȚIUNI UNIVERSALE: IMPLEMENTARE	19
4. ACȚIUNI INDICATE/ SISTEM DE RECLAMAȚII: IMPLEMENTARE	20
Acțiuni universale: Ateliere.....	20
Conținutul atelierelor de lucru	22
Acțiuni indicate sau Protocoale ale sistemului de reclamații.....	23
Îndrumare pentru profesioniști.....	24

Cuvânt înainte

Scopul acestui manual este de a oferi informații partenerilor licențiați ai Bullying în Institutional Care (BIC), și care vor implementa BIC în țara lor de proveniență.

BIC a fost dezvoltat în cadrul unui program european (BIC- Bullying in Institutional Care- JUST/RDAP/AG/BULL/7625, Fondat de către Programul Daphne – Comisia Europeană), care implică cinci țări: Italia (țara coordonatoare), Bulgaria, Franța, Grecia și România.

Programul se bazează pe dovezi științifice și are la bază un cadru teoretic fundamentat științific, incorporând literatura cea mai recentă cu privire la fenomenul de bullying în cadrul instituțional.

Scopurile generale ale programului sunt de a preveni și de a contracara bullying-ul în rândul copiilor și al adolescenților care trăiesc în centre de îngrijire rezidențială (RC).

În acest manual se regăsesc patru secțiuni, care oferă informații generale cu privire la programul BIC, precum și instrucțiuni specifice cu privire la modul de implementare cu succes al acestui program.

În **prima secțiune** oferim informații generale cu privire la fenomenul de bullying în centrele de îngrijire rezidențială (CR; **centre rezidențiale**), precum și consecințele acestuia asupra stării de bine a copiilor și adolescenților.

Ținta celei de **a doua secțiuni** este de a furniza informații cu privire la caracteristicile programului BIC.

Cea de **a treia secțiune** oferă informații practice referitoare la gestionarea formării profesioniștilor (ex. Educatori, asistenți sociali, psihologi care muncesc în RC-uri). Sunt furnizate și informații cu privire la conținutul instruirii, împreună cu exemple de activități.

În final, cea de **a patra secțiune** oferă un ghid pentru menținerea fidelității pe parcursul implementării programului.

Secțiunea 1

Caracteristici ale bullying-ului

Ce este bullying-ul?

Conform definiției dată de către Olweus (1993):

Un copil este agresat sau hărțuit atunci când o persoană din același grup de vârstă ori un grup de copii îi adresează lucruri urâte sau neplăcute. Vorbim despre **bullying** și atunci când un băiat sau o fată este lovit(ă) cu mâna sau cu piciorul, amenințat(ă), închis(ă) într-o încăpere, când îi sunt trimise mesaje obscene, sau atunci când nimeni nu îl/o include în activități ori alte lucruri similare. Astfel de lucruri se pot întâmpla frecvent, iar victimei îi este dificil să se apere. Vorbim despre bullying și în situația în care un băiat sau o fată este tachinat(ă) în mod repetat și într-o manieră obscenă. Nu vorbim însă despre bullying atunci când doi copii de o forță aproximativ egală se ceartă sau au un conflict.

După cum reiese din definiția de mai sus, bullying-ul este o formă de comportament agresiv, care are loc atunci când un grup de covârșnici mai puternici atacă, în mod deliberat, un copil sau un tânăr slab și vulnerabil.

Bullying-ul are trei caracteristici principale:

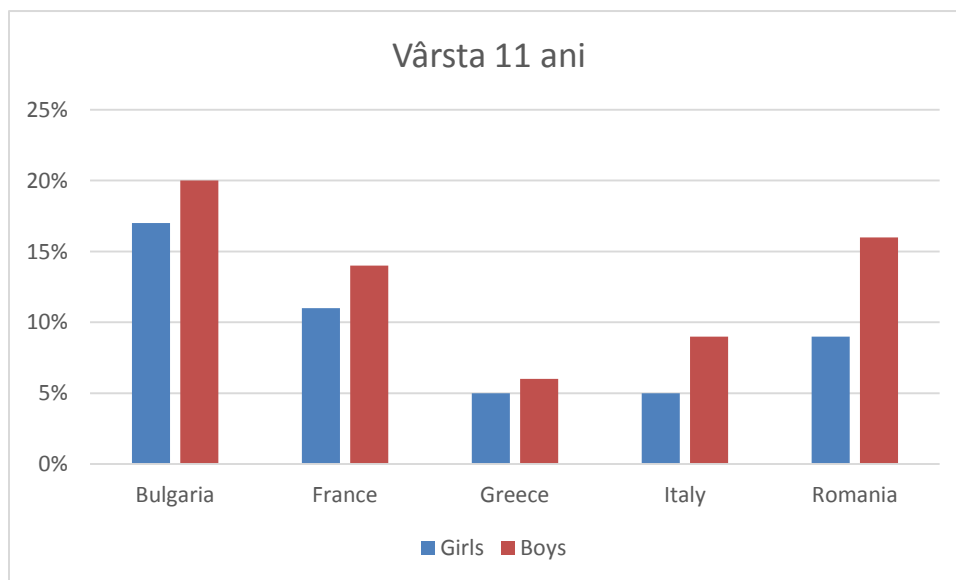
1. **Intenționalitate:** bullying-ul este o formă de comportament proactiv, ceea ce înseamnă că nu este un comportament provocat. Copiii care agrează au intenția de a îi răni, dinadins, pe ceilalți copii.
2. **Dezechilibru al puterii:** cei care agrează sunt mai puternici decât victima, ceea ce înseamnă că dețin mai multă putere fizică și psihologică (ex. Grupul de egali, adesea, le oferă sprijin). Victimele nu sunt capabile de a se apăra în fața atacurilor, iar adesea sunt persoane mai slabe și mai mici ca vârstă decât agresorul.
3. **Repetitivitate:** Fenomenul de bullying este unul care apare în mod repetat (ex. De mai multe ori într-o săptămână sau într-o lună) și de-a lungul unei perioade de timp (ex. Timp de câteva luni și chiar câțiva ani).

Bullying-ul apare în contexte diverse, precum la școală, în familie (bullying-ul între frați), în centre de îngrijire rezidențială, în închisori și la locul de muncă (Monks et al., 2009; Menesini, Camodeca & Nocentini, 2010). Cel mai studiat dintre acestea este bullying-ul la școală.

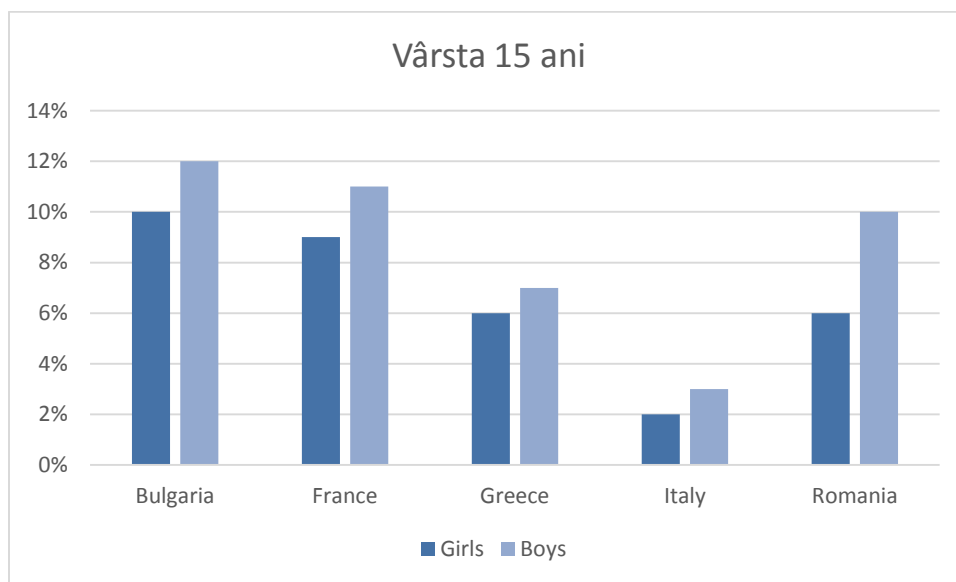
Conform Health Behaviours in School-aged Children (HBSC), un studiu desfășurat în 43 de țări vestice, incluzând toate statele membre UE (Inchley et al, 2016), bullying-ul în rândul copiilor și adolescenților este un fenomen larg răspândit în întreaga Europă.

În diagramele ce urmează sunt raportate procentele copiilor și a adolescenților cu vârste cuprinse între 11 și 15 ani inclusiv - conform studiului HBSC anterior menționat – care au fost agresati, precum și a celor care au fost agresori, în cele cinci țări europene implicate în proiectul BIC.

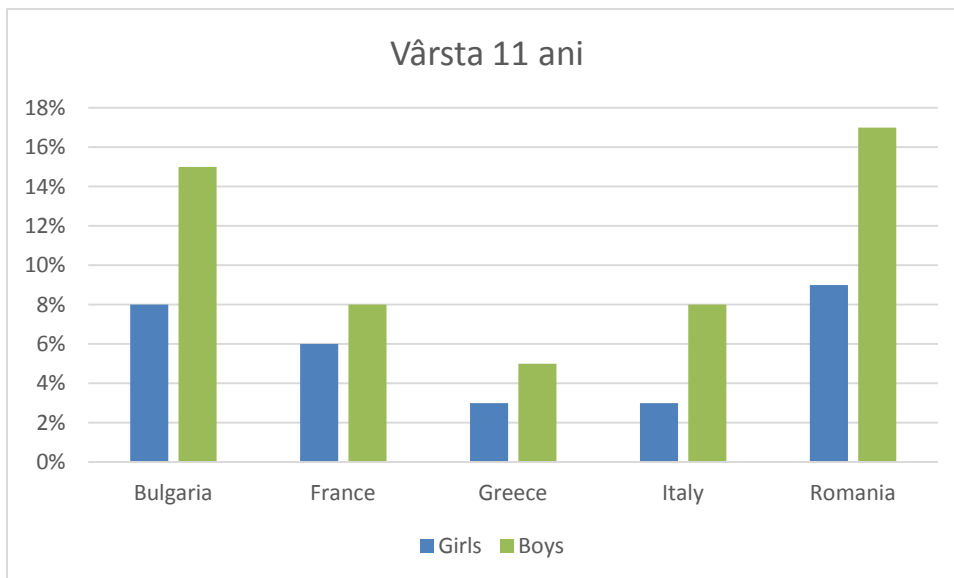
Diagrama 1. Procentajul fetelor și al băieților care declară că au fost agresate/agresați la vârsta de 11 ani, în anii 2013-2014, în cinci țări europene.

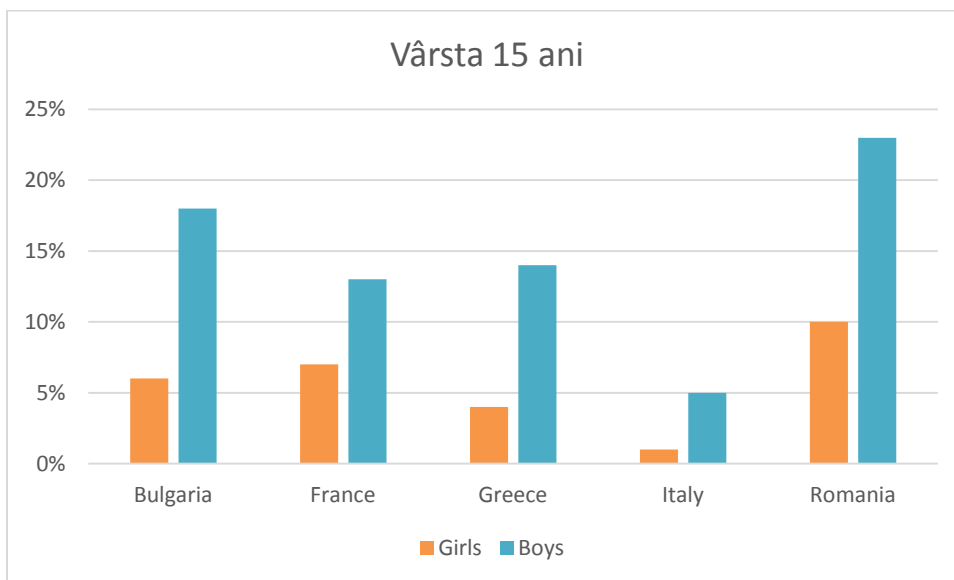
Diagrama 2. Procentajul fetelor și al băieților care declară că au fost agresate/agresați la vârsta de 15 ani, în anii 2013-2014, în cinci țări europene.

Diagrama 3. Procentajul fetelor și al băieților care declară că și-au agresat grupul de egali, la vârsta de 11 ani, în anii 2013-2014, în cinci țări europene.

Diagrama 4. Procentajul fetelor și al băieților care declară că și-au agresat grupul de egali, la vârsta de 15 ani, în anii 2013-2014, în cinci țări europene.

Bullying-ul nu este o glumă

Este important să facem distincția între bullying și discuții în contradictoriu, certuri, conflicte și glume.

Bullying-ul nu este o formă de joacă mai dură. Atunci când doi sau mai mulți copii care au o forță fizică similară se află într-un conflict sau când se ceartă, nu este vorba despre bullying. Este important să ținem cont de faptul că, în astfel de situații, toți copiii se joacă și se distrează, iar nimeni nu este rănit sau stresat.

Bullying-ul nu înseamnă a avea o discuție sau o discuție în contradictoriu. Astfel de situații pot fi obișnuite în relațiile sociale. Intenția din spatele discuțiilor sau a contrazicerilor nu este de a îl răni pe celălalt, și nici de a îi cauza neplăceri.

Bullying-ul nu înseamnă a face glume. Este normal ca între copii să se facă glume. Dacă toți se simt bine și nimeni nu este rănit sau supărat, atunci nu vorbim despre bullying.

Tabel 1. Diferențe între bullying și alte comportamente

	Bullying	Joacă dură, Certuri, Glume
Caracteristici	<p>Intenționalitate: ținta bullying-ului este de a îi răni pe ceilalți</p> <p>Dezechilibru al puterii: agresorul este mai puternic fizic și psihologic decât victima sa</p> <p>Repetitivitate: bullying-ul apare în mod repetat, și de-a lungul unei perioade mai îndelungate de timp</p>	<p>Copiii se distrează fără ca cineva să fie stresat.</p> <p>Copiii au aceeași forță.</p> <p>Joaca dură, certurile și glumele nu se întâmplă în mod sistematic.</p>

Roluri în bullying

Pe lângă agresor și victimă, în general, în situațiile de bullying mai sunt prezente și alte persoane care aparțin aceluiași grup de covârșnici.

Suporteri. Unii copii fie ajută agresorul, fie îl aprobă într-un fel sau altul. Spre exemplu, și aceștia lovesc sau exclud victima, ori aclamă și râd la actul de bullying. Chiar și doar aclamațiile și râsul încurajează fapta, întrucât agresorul realizează că grupul de covârșnici se distrează.

Spectatori. Unii copii sunt martori ai situațiilor de bullying fără a lua partea cuiva, prefăcându-se adesea că nu s-a întâmplat nimic, sau se retrag timid atunci când astfel de evenimente au loc.

Apărători. Unii copii îi iau apărarea victimei prin confruntarea agresorului, și spunându-i acestuia să înceteze, ori confruntând victima.

A apăra victima poate fi un comportament riscant, mai ales în medii sociale izolate precum cadre instituționale, unde apărătorii sunt expuși riscului ca agresorul să caute răzbunare.

Există un subgrup de copii care vor trăi atât experiența de a fi victimă, cât și cea de a fi agresor. Acest subgrup îl întâlnim sub denumirea de **agresor-victimă**. Aceștia reacționează la agresiuni, însă totodată provoacă comportamente agresive. Agresorii-victimă pot ca, în mod neintenționat, să îi provoace pe ceilalți să îi agreseze, prin faptul că reacționează cu emoții foarte puternice la tacasări, amenințări, sau la agresiuni fizice, și pot avea dificultăți în a-și controla sentimentele de furie și frustrare, ceea ce îi duce la comportamente agresive pentru a se răzbuna.

Poza 1. Bullying: Grupul de covârșnici

Bullying-ul ia mai multe forme:

Bullying fizic. Această formă de bullying include atacuri fizice precum bătaia, împinsul, lovitul cu palma sau cu piciorul, și distrugerea sau furtul bunurilor celorlalți.

Bullying verbal. Insultele, amenințările, jignirile verbale, și tracasările ostile.

Bullying indirect. Bullying-ul include și faptul de a spune lucruri obscene pe la spatele cuiva, bârfele răutăcioase, ignorarea, izolarea și excluderea unui covârșnic din grup. Aceste forme de bullying ținesc spre izolarea și distrugerea reputației și a relațiilor sociale ale victimei.

Bullying virtual. Un copil poate fi agresat și prin mijloace electronice. Această formă de bullying se numește bullying virtual sau cyberbullying. Are loc atunci când dispozitive electronice (ex. telefoane mobile, tablete, calculator) și ustensile de comunicare, precum rețelele sociale (ex. Facebook și servicii de mesagerie instantă precum WhatsApp) sunt utilizate pentru a răni o victimă anume. Spre exemplu, informații obscene și false despre victimă ar putea fi postate online, și un profil fals al victimei ar putea fi creat în rețelele de socializare. Alte exemple de bullying virtual sunt răspândirea în mediul virtual a unor poze și filmulețe rușinoase în care victima este înfățișată.

Bullying sexual. Cuprinde comentarii sexuale nedorite, sugestii, avansuri ori amenințări. De asemenea, cuprinde gesturi și acțiuni care au intenția de a jigni, a intimida sau de a răni o altă persoană. Focalizarea poate fi asupra unor lucruri precum aspectul persoanei, anumite părți corporale, orientare sexuală sau activitate sexuală. Bullying-ul sexual poate, de asemenea, să fie electronic, atunci când este vorba de trimiterea unor mesaje, poze sau filmulețe inadecvate.

Bullying rasial. Copiii pot fi agresați atât verbal, fizic, indirect și electronic din cauza etniei, a culorii, a credințelor și a religiei.

Bullying-ul în cadrul instituțional

Bullying-ul în cadrul instituțional a fost definit drept un fenomen cu câteva caracteristici particulare, care diferă ușor de bullying-ul la școală datorită câtorva factori. Spre exemplu, caracteristicile contextului social (ex. Structura și mărimea CR, absența unei locuințe evidente, a unor scopuri și activități clare; copii de vârste diferite care locuiesc împreună) fac ca bullying-ul în CR să fie un fenomen distinct. Mai exact, aceste medii facilitează crearea unor *culturi ale egalilor și a ierarhiilor între egali*, ceea ce crește probabilitatea bullying-ului (Sekol, 2016). Acest lucru, la rândul său, face ca victimele să fie mai vulnerabile în fața agresorului (Sekol & Farrington, 2009).

Caracteristicile **mediului social închis** cresc vulnerabilitatea copiilor care trăiesc în centre rezidențiale de a fi expuși la bullying. Într-adevăr, acești copii ar putea fi agresați în fiecare moment al zilei și al nopții. Acești copii se tem de victimizări ulterioare.

Mai mult de atât, este posibil ca rănirea să nu fie intenția celor care agresează, ci mai degrabă interesul acestora să fie câștigarea statusului și a puterii în grup, precum și obținerea unor bunuri materiale (Sekol & Farrington, 2009). Pe lângă acestea, datorită caracteristicilor mediului social închis, agresorii au acces destul de ușor la informații referitoare la victime, ceea ce facilitează intimidarea și controlul acestora (Sekol, 2016).

Bullying-ul este considerat o parte obișnuită a vieții în centrele rezidențiale, iar cei mai mulți dintre copii consideră că profesioniștii nu sunt conștienți de aceste episoade de bullying. Mai mult, ei consideră că victima este responsabilă de faptul că este agresată (ex. Victimele merită acest lucru deoarece au un comportament provocator sau sunt incapabile de a se conforma normelor).

Se pare că, în cadrul îngrijirii instituționale, există o suprapunere între bullying și victimizare. Unele studii indică faptul că un procent de până la 50% dintre copiii aflați în CR comit acte de bullying, însă sunt, la rândul lor, victimizați. Acest subgrup al copiilor **agresori-victime** pare a fi mult mai prevalent în CR (Sekol & Farrington, 2010). Într-adevăr, pare să existe o suprapunere mare între bullying și victimizare în CR, ceea ce poate indica o caracteristică a bullying-ului în mediile sociale închise (Sekol & Farrington, 2010). Mai exact, această suprapunere este posibil să se datoreze caracteristicilor contextului social mai degrabă decât unor caracteristici individuale ale copiilor.

Bullying-ul apare cu precădere atunci când supervizarea din partea profesioniștilor este insuficientă, și atunci când copii mai mari ca vârstă și mai agresivi nu sunt separați de cei mai mici. În mod îngrijorător, profesioniștii uneori permit sau chiar încurajează bullying-ul între copii.

Bullying-ul în CR pare să fie justificat de normalizarea violenței. Formele de bullying cele mai bine documentate și care apar în cadrul instituțional sunt: bullying verbal; invadarea intimității; distrugerea bunurilor; amenințări cu rănirea fizică și exercitarea controlului (Barter, Renold, Barridge & Cawson 2004).

Diferențe de gen și de vârstă au fost identificate cu privire la formele de bullying săvârșite. Copiii mai mici au un risc crescut de a fi victimizați comparativ cu adolescenții (Khoury-Kassabri & Attar-Schwartz, 2014).

Băieții suferă de forme de bullying fizic, pe când fetele este mai probabil să fie victimizate relațional (Khoury-Kassabri & Attar-Schwartz, 2014; Monks et al., 2009). Fetele sunt mai implicate în forme de bullying indirecte, atât ca și victimă cât și

ca agresor, iar, în general, șansa ca fetele să recunoască implicarea în bullying este mai ridicată decât la băieți (Sekol & Farrington, 2009).

Ierarhiile grupului de covârșnici reprezintă unul din mecanismele centrale ale bullying-ului în cadrul îngrijirii rezidențiale (Parkin & Grinn, 1997). În mod particular, o minoritate de tineri, cu precădere băieți tineri, par să își exercite puterea asupra covârșnicilor prin forță fizică actuală ori percepută, precum și prin tendințe de manipulare.

Cultura egalilor în CR este caracterizată de: a) Relație proastă sau slabă cu profesioniștii; b) o cultură anti-pârâre puternică (ex. Profesioniștii nu ar trebui să fie avertizați atunci când au loc acte de bullying; rezidenții sunt dispuși să pretindă că nu știu nimic referitor la astfel de evenimente) (Sekol, 2013). Această cultură anti-pârâre reflectă importanța impunerii unor bariere între rezidenții comunității. De asemenea, reflectă frica victimei față de răzbunarea agresorului (Sekol, 2013).

Când și unde apare bullying-ul în Centrele Rezidențiale. Bullying-ul pare să aibă loc mai frecvent pe parcursul nopții, cândva între cină și somn. Locațiile raportate pentru bullying sunt: dormitoare, sufrageria, curțile și coridoarele (Sekol & Farrington, 2009).

Prevalența bullying-ului în CR. Conform unor cercetări, bullying-ul și abuzul covârșnicilor pare a fi o problemă majoră în CR, câteva studii indicând că jumătate din copiii care trăiesc în CR raportează fie că îi agrează pe ceilalți, fie că sunt chiar ei cei agresați (Farmer & Pollock, 1998; Sekol, 2016). Câteva alte studii indică rate de bullying și mai ridicate în CR, aproximativ două treimi dintre rezidenți fiind expuși la bullying fie în calitate de agresor, fie de victimă (Sekol & Farrington, 2009). Oricare ar fi situația, acest fenomen a fost unul nedetectat pentru o lungă perioadă de timp.

Table 1. Caracteristici ale bullying-ului în cadrul îngrijirii rezidențiale

CARACTERISTICI	DIFERENȚE DE GEN ȘI DE VÂRSTĂ	DINAMICA GRUPULUI	PERIOADA ȘI LOCAȚIA BULLYING-ULUI	PREVALENȚA
	Copiii mai mici sunt expuși unui risc mai mare de a fi victimizați. Băieții sunt implicați în forme fizice de bullying, pe când fetele sunt implicate în forme de bullying relaționale.	O minoritate de copii își exercită puterea asupra covârșnicilor, fie prin forță fizică reală sau percepută, și prin tendințe de manipulare.	Bullying-ul apare mai ales în timpul nopții. Locațiile raportate sunt: dormitoare, sufragerii, curți și coridoare.	Cu toate că lipsesc statistici oficiale, câteva studii au raportat că până la 50% dintre copiii care trăiesc în CR sunt victime ale bullying-ului. Adesea, bullying-ul și victimizarea se suprapun.

Implementarea programului BIC în cadrul Rezidențial

Pentru a ataca acest fenomen și pentru a contracara efectele negative pe care acesta le are asupra stării de bine a copiilor și a adolescenților, sunt necesare programe de intervenție anti-bullying în CR. Programele de intervenție ar trebui să țintească spre creșterea conștientizării fenomenului de bullyingi atât în rândul copiilor, cât și al profesioniștilor. Copiii ar trebui să vadă bullying-ul drept un comportament greșit, care este periculos pentru întreaga comunitate.

Profesioniștii au nevoie de o pregătire adecvată astfel încât să deruleze acest program. Aceștia ar trebui pregătiți pentru a identifica acele comportamente problematice.

Concomitent cu acțiunile care ținesc spre prevenirea și contracararea episoadelor de bullying în rândul copiilor, ar trebui dezvoltate protocoale standardizate (ex. Sistem de reclamații) pentru a administra cazurile singulare de bullying. În momentul de față, programul BIC nu include un astfel de sistem de reclamații, însă acesta va fi dezvoltat, împreună cu formatorii, pe parcursul perioadei de pregătire. Fiecare țară implicată în proiect va genera propriul său sistem de reclamații, pentru a dezvolta un sistem eficient și de ajutor în fiecare context.

Secțiunea 2

Caracteristici ale programului anti-bullying BIC

Caracteristici principale ale programului BIC

Programul de intervenție BIC are ca țintă prevenirea și contracararea bullying-ului în rândul copiilor și al adolescenților care trăiesc în centre de îngrijire rezidențială. Programul BIC se inspiră din cele mai bune practici care sunt adoptate în vederea contracarării bullying-ului în școli, precum **KiVa** în Finlanda și **Notrap!** în Italia (Kärnä et al., 2011; Palladino, Nocentini, & Menesini, 2015). Am considerat că anumite componente principale ale acestor bune practici, precum faptul de a lucra cu o abordare sistemică, implicarea profesorilor și a covârșnicilor, promovarea comportamentelor pozitive în ceea ce numim majoritate silențioasă (ex. Copii care sunt martori pasivi ai bullying-ului), ar putea fi relevante în vederea schimbării situației bullying-ului și în cadrul instituțional.

KiVa și **Notrap!** sunt programe anti-bullying bazate pe dovezi științifice, care au o bază teoretică și empirică puternică. Cele două programe adoptă o abordare la nivelul întregii școli, ceea ce înseamnă că în program sunt implicați toți copiii și adolescenții, mai degrabă decât doar agresorul și victima. **Scopul** este de a schimba climatul școlii, lucru posibil prin încurajarea copiilor de a considera bullying-ul drept un comportament inacceptabil. Ca atare, atunci când apare bullying-ul, toți elevii ar trebui să se simtă responsabili de a-și ajuta covârșnicii victimizați. Per total, **KiVa** și **Notrap!** sunt programe bazate pe ideea că modalitatea în care spectatorii (ex. Copiii care nu sunt nici victime, nici agresori) reacționează la bullying este esențială pentru perpetuarea sau pentru a pune capăt bullying-ului.

KiVa (un acronim pentru cuvintele finlandeze *Kiusaamista Vastaan* – împotriva bullying-ului. Adjectivul finlandez *kiva* înseamnă *plăcut*) are la bază educarea profesorilor, și solicită angajamentul întregului personal al școlii. Ca urmare, profesorii joacă un rol esențial în acest program, aceștia fiind pregătiți pentru prevenirea și intervenția în bullying. **KiVa** își propune să fie parte a eforturilor școlii împotriva bullying-ului mai degrabă decât un program cu o durată scurtă de timp sau limitată. În cadrul cursurilor școlare, profesorilor le revine rolul de a construi abilitatea elevilor de a împiedica bullying-ul, și de a nu rămâne un martor pasiv în fața acestor evenimente. Pentru a reuși să facă acest lucru, profesorii sunt pregătiți printr-un program care se derulează față în față, timp de două zile, și în cadrul căruia aceștia primesc ajutorul experților pe parcursul întregului an școlar. **KiVa** conține trei unități (manuale): unitatea 1 conține lecții pentru copiii cu vârste cuprinse între 6 și 9 ani. Unitatea 2 cuprinde lecții potrivite pentru copiii cu vârste cuprinse între 10 și 12 ani, iar Unitatea 3 cuprinde lecții destinate copiilor cu vârsta de 13 ani sau mai mult. Manualele conțin informații detaliate pentru profesori referitoare la modul de desfășurare a atelierelor de învățare.

KiVa cuprinde și acțiuni specifice (ex. Acțiuni indicate) care ținesc gestionarea cazurilor existente de bullying. Acțiunile indicate sunt derulate de către echipa

KiVa, alcătuită din trei profesori sau alt personal al școlii, din fiecare școală participantă. Scopul principal al echipei KiVa este de a contracara situațiile de bullying împreună cu profesorii de la clasă.

Notrap! (acronim pentru *Not fall into the trap* – în română, *a nu cădea în capcană*) este un program destinat contracarării bullying-ului în rândul adolescenților cu vârste cuprinse între 14 și 18 ani. Programul se concentrează pe **educarea covârșnicilor**, mai exact pe educarea tinerilor de către alți tineri. În modelele de educare a covârșnicilor, educatorii covârșnicilor (ex. adolescenți care își asumă rolul de responsabilitate, oferind ajutor celorlalți adolescenți) au sarcina de a influența comportamentele covârșnicilor prin faptul că ei înșiși se comportă într-o manieră pozitivă. Educatorii covârșnicilor trebuie să fie modele pozitive pentru egalii lor. Ca urmare, aceștia sunt selectați luându-se în considerare abilitatea lor de a se comporta prosocial și de a fi empatici. Un alt mod de a îi selecta este ca aceștia să fie nominalizați de către grupul de covârșnici. Educatorii covârșnicilor conduc o serie de activități cu grupul de egali pe parcursul programului școlar. Pentru a face asta, ei sunt pregătiți de către experți, în cadrul unui curs de formare care are o durată de 8 ore de pregătire față în față. Scopul programului Notrap! este de a schimba comportamentul adolescenților prin modele pozitive care sunt oferite de către egalii lor care, mai ales în perioada adolescenței, constituie o sursă relevantă de influență. Informații detaliate cu privire la educarea covârșnicilor pot fi găsite în secțiunea ce urmează.

Luând în considerare caracteristicile programelor KiVa și Notrap!, am considerat că adaptarea programului KiVa ar putea fi mai potrivită pentru copiii cu vârste cuprinse între 6 și 11 ani, pe când adaptarea programului Notrap! ar putea fi mai utilă pentru adolescenții cu vârste cuprinse între 14 și 18 ani.

Educarea covârșnicilor

După cum am indicat anterior, programul BIC pentru adolescenți (tineri cu vârste cuprinse între 12 și 18 ani) se bazează pe modelul educării covârșnicilor. Educarea covârșnicilor înseamnă educarea tinerilor de către egalii lor. Există mai multe puncte forte ale acestui model, mai ales atunci când este utilizat cu adolescenți. Educarea covârșnicilor pornește de la asumția că, în perioada adolescenței, grupul de covârșnici devine o sursă puternică de influență, oferind independență, recunoaștere și identitate. Într-adevăr, adolescenților le este mai ușor să se identifice cu covârșnicii decât cu adulții (ex. Profesioniștii). Mai mult decât atât, covârșnicii sunt văzuți ca surse de influență plauzibile. De aici reiese faptul că educatorii covârșnici pot fi capabili să influențeze, în mod pozitiv, comportamentul celorlalți. Educarea covârșnicilor crește și sentimentul

de putere al educatorilor, prin faptul că le sporește autoeficacitatea și sentimentul de responsabilitate.

Intervențiile conduse de către covârșnici au fost adoptate cu succes în multe arii, începând cu intervenții legate de sănătate și până la prevenția bullying-ului. În cadrul modelului BIC, educatorii covârșnicilor vor fi pregătiți după etapa de lansare a programului. Pe parcursul activităților, educatorii covârșnicilor trebuie să îi ajute pe egali lor să reflecteze asupra semnificației activităților. Pentru a face asta, aceștia vor avea la dispoziție câteva întrebări la finalul fiecărei activități.

În cadrul programului BIC, **toți tinerii cu vârste cuprinse între 12 și 18 ani vor fi antrenați pentru a fi educatori ai covârșnicilor**. Există câteva motive pentru a îi pregăti pe toți mai degrabă decât doar pe cei nominalizați de către covârșnici, sau pe cei care sunt selectați de către profesioniști.

În continuare, vom reda motivele pentru care toți tinerii vor fi implicați în procesul de pregătire al educatorilor.

1. Dinamica bullying-ului în contextul îngrijirii rezidențiale este caracterizată de niveluri crescute de ierarhii în grupuri. Considerăm că utilizarea nominalizării de către grupul de egali ar fi, așadar, nepotrivită.
2. Selectarea unor copii în defavoarea altora ar putea escalada bullying-ul. Spre exemplu, acei copii care nu au fost aleși pentru a fi educatori ar putea să îi agrezeze pe cei aleși pentru a se răzbuna.
3. Având în vedere că bullying-ul este un fenomen larg răspândit în CR, este important să sporim abilitățile generale și sentimentul individual de responsabilitate în rândul tuturor copiilor. Ca urmare, faptul că le permitem tuturor copiilor să aibă posibilitatea de a fi educatorii covârșnicilor îi încurajează să devină agenți activi ai schimbării în grupul de egali.

Scopurile programului BIC

Scopul general al programului BIC este de a face din cadrul de îngrijire rezidențială a copiilor un loc sigur și primitor. Programul BIC anti-bullying țintește spre creșterea conștientizării fenomenului bullying în rândul profesioniștilor și al adolescenților, precum și contracararea acestui fenomen. Proiectul are ca țintă și promovarea relațiilor sociale pozitive în rândul copiilor și al adolescenților și îmbunătățirea calității vieții acestora în cadrul rezidențial.

Tabel 1. Scopuri specifice ale programului de intervenție BIC anti-bullying

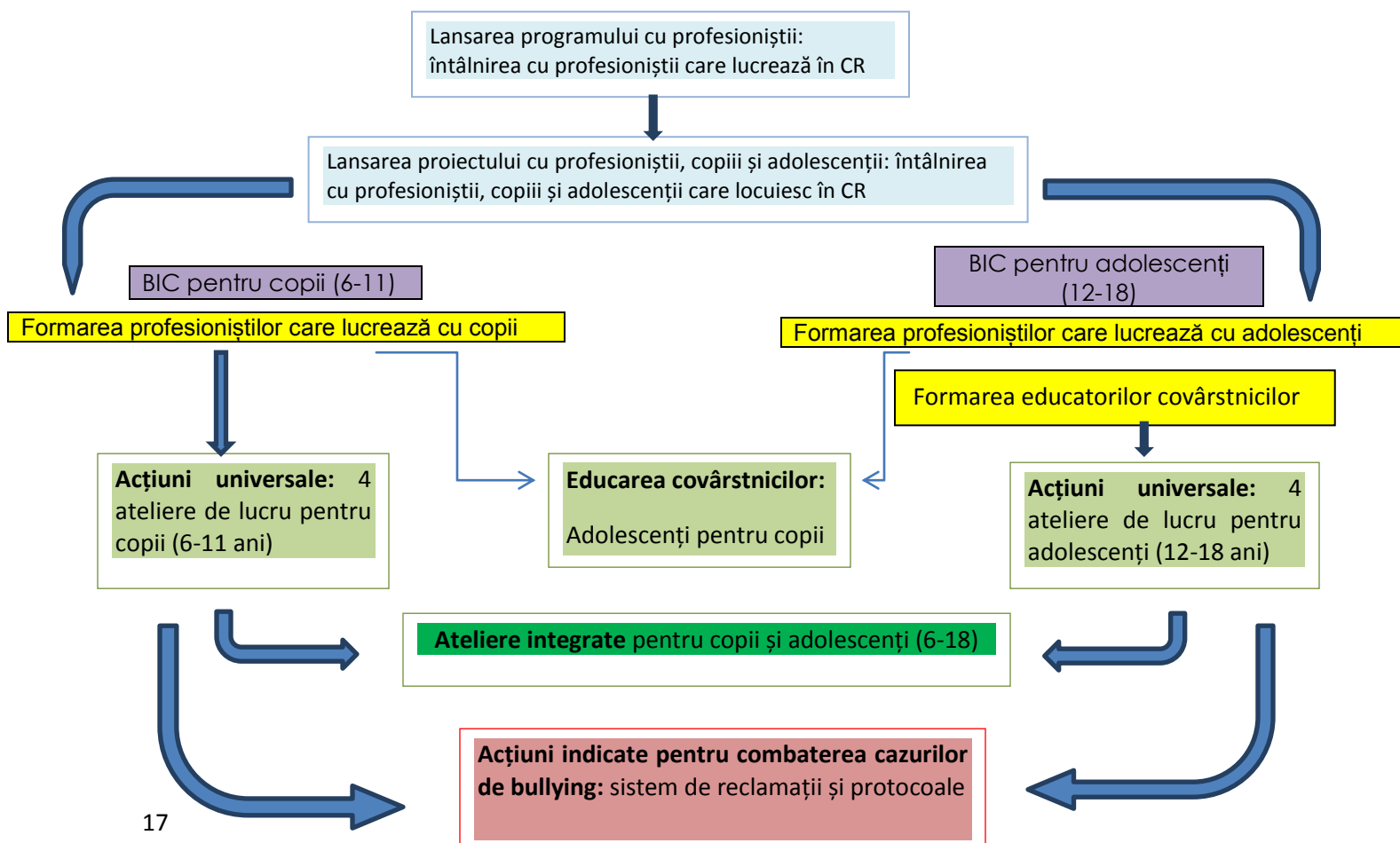
Scopuri specifice ale programului

- ✓ Creșterea cunoștințelor și înțelegerea bullying-ului în rândul profesioniștilor și al copiilor
- ✓ Creșterea autoeficacității profesioniștilor de a face față situațiilor de bullying
- ✓ Creșterea abilităților interpersonale (mai ales cele sociale și emoționale) în rândul copiilor și a adolescenților
- ✓ Creșterea strategiilor de rezolvare a problemelor și a abilităților de coping în rândul copiilor
- ✓ Încurajarea spectatorilor de a ajuta victima
- ✓ Reducerea bullying-ului și a formelor de bullying electronic în rândul copiilor și a adolescenților

Fazele programului BIC

Programul BIC nu își propune să dureze o perioadă de timp clar definită. Acesta ar trebui, în schimb, să fie parte a unei politici instituționale anti-bullying, și poate fi un program care să se desfășoare în permanență în planul educațional al CR.

Figura 1. Faze ale programului BIC

Intervenția este structurată în următoarele faze:

1. LANSAREA PROGRAMULUI

1a. Lansarea programului cu profesioniștii: formatorii stabilesc o întâlnire (2 ore) cu profesioniștii, având următoarele scopuri: a) creșterea conștientizării bullying-ului în general, precum și bullying-ul în contextul instituțional; b) informarea profesioniștilor cu privire la scopurile programului. Această deschidere trebuie desfășurată de către formatori înainte de formarea profesioniștilor, în vederea sporirii motivației celor din urmă.

1b. Lansarea programului cu profesioniștii, copiii și adolescenții: formatorii și profesioniștii stabilesc o întâlnire (2 ore) cu copiii, adolescenții și personalul centrelor rezidențiale. Scopurile sunt: a) creșterea conștientizării bullying-ului de către copii și adolescenți; b) prezentarea proiectului BIC. Având în vedere faptul că formatorii, împreună cu profesioniștii, trebuie să prezinte proiectul copiilor și adolescenților, această deschidere poate fi stabilită după ce formarea profesioniștilor a avut loc.

2. FORMAREA

Pentru profesioniștii care lucrează cu copii și tineri, formarea de 9-10 ore se va centra pe Manualul pentru copii și pe Manualul pentru adolescenți, precum și pe activitățile care sunt incluse în aceste două manuale.

2a. BIC PENTRU COPII ȘI TINERI: Formarea profesioniștilor: formatorii stabilesc pregătirea profesioniștilor care lucrează cu copii cu vârste cuprinse între 6 și 11 ani, precum și cu adolescenții cu vârste cuprinse între 12 și 18 ani. Pregătirea ar trebui să dureze 9-10 ore. Scopurile pregătirii profesioniștilor sunt: a) oferirea unor noțiuni teoretice cu privire la bullying în general și bullying-ul în CR (3 ore); b) explicarea conținutului Acțiuni universale pentru copii (manual pentru copii, ex. Cum să conduci un workshop) (3 ore); c) explicarea conținutului Acțiuni universale pentru adolescenți (Manual pentru adolescenți, ex. Cum să conduci workshop-urile) (3 ore); d) Acțiuni indicate (1 oră).

Informațiile de bază cu privire la Acțiunile indicate vor fi oferite profesioniștilor în timpul formării. Totuși, informații mai practice și mai detaliate referitoare la acțiunile indicate vor fi furnizate doar echipei de experți (ex. Un psiholog și doi profesioniști), care va fi responsabilă de sistemul de plângeri. Așadar, această pregătire pentru echipa sistemului de reclamații nu este inclusă în orele de pregătire pentru profesioniști.

2c. BIC PENTRU ADOLESCENȚI: Formarea educatorilor covârșnici: toți adolescenții vor fi pregătiți pentru a deveni educatori covârșnici. **Scopurile** pregătirii educatorilor covârșnici sunt: a) oferirea de informații cu privire la bullying și caracteristicile acestui fenomen; b) oferirea unor cunoștințe practice cu privire la rolul lor ca și educatori; c) creșterea abilităților de comunicare, de relaționare, și a empatiei (ex. Abilități de ascultare; deschidere; rezolvare de probleme). Toți adolescenții vor participa la prima sesiune de formare, care se va focaliza pe noțiuni teoretice despre bullying și despre programul BIC, precum și pe îmbunătățirea abilităților interpersonale și de comunicare (4-5 ore). În cea de a doua fază, adolescenții vor fi pregătiți pentru a conduce ateliere de lucru împreună cu profesioniștii, și să devină agenți ai schimbării în grupul de egali. Așadar, cea de a doua fază a pregătirii se adresează unui număr de patru grupuri de adolescenți, care vor fi pregătiți separat pentru unul din atelierele de lucru (3 ore).

Profesioniștii care lucrează cu adolescenții vor participa la pregătire, în această fază, pentru a învăța cum să monitorizeze atelierele de lucru pentru adolescenți.

3. ACȚIUNI UNIVERSALE: IMPLEMENTARE

3a. BIC PENTRU COPII: 4 ateliere de lucru (2 ore fiecare) cu copiii cu vârste cuprinse între 6 și 11 ani, conduse de către profesioniști. **Scopul** atelierelor sunt: a) de a permite copiilor să înțeleagă caracteristicile bullying-ului, și de a crește abilitatea acestora de a împiedica aceste episoade; b) creșterea abilităților de reglare emoțională; c) creșterea abilității de a rezolva situații conflictuale, prin utilizarea unor strategii pozitive (ex. Strategii alternative pentru a combate agresivitatea și răzbunarea); d) creșterea comportamentelor prosoziale și dezvoltarea sentimentului apartenenței la o comunitate în rândul copiilor.

3.b BIC PENTRU ADOLESCENȚI: 4 ateliere de lucru (2 ore fiecare) cu adolescenții cu vârste cuprinse între 12 și 18 ani, conduse de către educatorii covârșnici. Scopurile acestor ateliere sunt identice cu cele de mai sus. Pe lângă acestea, atelierele pentru adolescenți ținesc spre a îi încuraja pe adolescenți să acționeze ca modele pozitive pentru grupul de egali, prin educarea acestora.

3.c ATELIERE DE LUCRU INTEGRATE: 2 ateliere de lucru (2 ore fiecare) monitorizate de către profesioniști, în care vor fi implicați toți copiii și adolescenții. Scopurile atelierelor de lucru integrate sunt de a crea filmulețe video, desene, sau orice alt fel de materiale cu privire la bullying. Aceste ateliere ținesc creșterea cooperării între copii și adolescenți.

3.d SISTEMUL DE MENTORAT A ADOLESCENȚILOR: un sistem structurat și controlat, în care copiii mai în vârstă vor fi mentorii celor mai tineri (pentru a oferi ghidaj, sfaturi, suport și ajutor, sugestii, informații). Scopul acțiunilor integrate este de a crește cooperarea și comportamentele prosoziale în rândul copiilor și a adolescenților.

4. ACȚIUNI INDICATE/ SISTEM DE RECLAMAȚII: IMPLEMENTARE

După formare, și în paralel cu acțiunile universale, se vor desfășura acțiunile indicate, și se va activa sistemul de plângeri. Scopul acțiunilor indicate este de a combate cazuri specifice de bullying care sunt luate în vedere de către profesioniști, prin oferirea de suport victimei și oprirea episodului de bullying.

Acțiuni universale: Ateliere

Scopul general al Acțiunilor universale este de a descuraja bullying-ul și de a încuraja copiii să se simtă responsabili atunci când apar episoade de bullying și să își ajute covârșnicii victimizați. Toți copiii trebuie să fie conștienți de faptul că bullying-ul este un comportament greșit și inacceptabil.

Atelierele de lucru sunt parte a acțiunilor universale. Atelierele includ povești, jocuri de rol, jocuri și filmulețe scurte despre bullying. Având în vedere că bullying-ul este un fenomen larg răspândit în rândul copiilor din CR, am decis să începem ambele manuale (Unitatea 1 și 2) de la atelierele de lucru focalizate pe bullying. Pe lângă subiecte specifice referitoare la bullying, la dinamica și consecințele acestui fenomen, conținuturile atelierelor includ și subiecte mai generale precum emoții, rezolvare de probleme, strategii de coping, respect, prietenie și comportamente prosoziale. Materialele și activitățile pentru programul BIC sunt diferite pentru copii și adolescenți.

Manualul profesioniștilor: Unitatea 1. Include ateliere de lucru susținute de către profesioniștii care lucrează cu copii cu vârste cuprinse între 6 și 11 ani.

Manualul profesioniștilor și al adolescenților: Unitatea 2. Include ateliere de lucru susținute de către adolescenți (educatori covârșnici) și profesioniști. În cadrul fiecărui atelier, adolescenții și profesioniștii vor găsi explicații detaliate cu privire la modul de susținere al activităților. Toți adolescenții vor fi pregătiți pentru a deveni educatori ai covârșnicilor. Mai exact, patru grupuri de adolescenți vor fi pregătite; fiecare grup va fi pregătit pentru a susține unul din cele patru ateliere de lucru.

Tabelul 2. Scopuri și caracteristici ale acțiunilor universale

Scop	Conducere	Activități ale atelierelor de lucru	Număr de ateliere de lucru	Numărul copiilor și a adolescenților care vor participa la fiecare atelier	Durata totală a atelierului de lucru
Creșterea conștientizării bullying-ului în rândul copiilor și a adolescenților, și încurajarea acestora de a acționa la astfel de evenimente.	Atelierele de lucru pentru copii sunt susținute de către profesioniști, pe când cele pentru adolescenți sunt susținute de către adolescenți, împreună cu profesioniștii (modelul educării covârșnicilor)	Povești, Jocuri, Video, Jocuri de rol.	Patru ateliere de lucru pentru copii (6-11 ani) și patru ateliere de lucru pentru adolescenți (12-18 ani).	Nu mai mult de 20-25.	8 ore

Unele activități ar trebui să fie derulate în grup, pe când altele pot fi derulate individual, sau de către doi copii/adolescenți, împreună. Este important ca acei copii/adolescenți care nu sunt prieteni sau care nu sunt obișnuiți să petreacă timp împreună, să fie grupați împreună. Așadar, grupurile pot fi formate aleator (spre exemplu, bazate pe numărul la pantof sau culoarea hainelor).

Pe parcursul fiecărui atelier de lucru, fiecare copil/adolescent ar trebui să aibă la îndemână instrumentul de învățare BIC- *BIC Learning Toolkit*.

Atelierele de lucru sunt gândite pentru o durată de cel puțin două ore. Totuși, dacă timpul avut la dispoziție nu permite desfășurarea tuturor activităților, profesioniștii pot derula doar unele dintre acestea. În această situație, le pot alege pe cele care se presupune că ar funcționa mai bine (sunt mai interesante și mai amuzante) cu grupul specific de adolescenți. Atelierele de lucru mai pot fi împărțite în două sau mai multe ședințe.

Conținutul atelierelor de lucru

Manualele ar trebui să servească drept instrumente utile care să fie mereu la îndemână în timpul atelierelor. Manualele (atât Unitatea 1 cât și Unitatea 2) includ patru ateliere de lucru. Unele dintre activitățile atelierelor pentru copii sunt diferite, în funcție de vârsta copiilor. În mod particular, unele activități se adresează **copiilor cu vârste cuprinse între 6-8 ani**, iar altele sunt potrivite **copiilor cu vârste cuprinse între 9-11 ani**. Informații detaliate cu privire la conținutul atelierelor de lucru se regăsesc în cele ce urmează:

Atelier de lucru 1. Bullying: Acest atelier își propune să ofere informații cu privire la bullying și caracteristicile acestuia. Copiii ar trebui să învețe diferențele dintre bullying și glumă, precum și rolurile care apar în bullying.

Atelier de lucru 2. Emoții și Reglare emoțională: Cel de al doilea atelier își propune să crească abilitatea copiilor de a recunoaște emoțiile, dar și de a le exprima într-o manieră adecvată. Copiii ar trebui să învețe ce sunt emoțiile, și că ele sunt cauzate de factori interni și situaționali. Un alt scop al acestui atelier este ca beneficiarii să învețe cum să își gestioneze emoțiile.

Atelier de lucru 3. Rezolvarea de probleme și Strategii de coping: Atelierul dedicat rezolvării de probleme își propune să îi învețe pe copii că evenimentele sociale stresante, precum situațiile conflictuale, pot fi rezolvate prin găsirea activă a unei soluții. Copiii ar trebui să învețe că pentru o problemă există soluții multiple și diferite. Atelierul de lucru include activități de rezolvare a problemelor, în general, precum și rezolvarea problemelor legate de bullying (ex. Ce strategii sunt utile atunci când se confruntă cu episoade de bullying). Copiii ar trebui să învețe să reflecte asupra avantajelor și a consecințelor fiecărei soluții.

Atelier de lucru 4. Respect, prietenie și comportament prosocial: Acest atelier își propune să îi învețe pe copii ceea ce înseamnă respectul. Pe lângă asta, atelierul dorește să crească prietenia și comportamentele prosoziale prin intermediul unor activități de grup. Spre exemplu, în cadrul acestui atelier se sugerează formarea unui comitet de primire pentru includerea noilor veniți.

Ateliere de lucru integrate: În cadrul acestor ateliere, adolescenții vor fi mentorii copiilor prin crearea unor filmulețe video scurte, a unor postere sau desene despre bullying. Scopul atelierelor de lucru integrate este de a crește cooperarea între copiii mai în vârstă și cei mai mici.

Scopurile specifice ale fiecărui atelier sunt sumarizate în Tabelul 2.

Tabelul 2. Scopuri și conținuturi ale atelierelor de lucru

Atelier de lucru	Tematică	Scop principal	Scopuri specifice
Atelier de lucru 1	Bullying	Creșterea conștientizării bullying-ului în rândul copiilor și a adolescenților	1) Înțelegerea caracteristicilor bullying-ului 2) Înțelegerea tipurilor de bullying 3) Înțelegerea rolurilor din bullying
Atelier de lucru 2	Emoții și Reglare emoțională	Oferirea de ajutor copiilor pentru a înțelege ce sunt emoțiile și cum să și le regleze în mod adecvat.	1) Recunoașterea emoțiilor 2) Exprimarea emoțiilor 3) Învățarea strategiilor de reglare emoțională
Atelier de lucru 3	Rezolvare de probleme și strategii de coping	Învățarea unor tehnici de rezolvare a problemelor și de reflectare asupra modalităților de soluționare a situațiilor conflictuale.	1) Învățarea tehnicilor de rezolvare a problemelor 2) Reflectare asupra strategiilor alternative de rezolvare a conflictelor legate de bullying 3) Utilizarea tehnicilor de rezolvare a problemelor
Atelier de lucru 4	Respect, Prietenie și Comportamente pro sociale	Promovarea respectului și a prieteniei, și încurajarea copiilor de a se ajuta reciproc	1) Înțelegerea sensului respectului 2) Înțelegerea diferenței între prieteni și cunoștințe 3) Înțelegerea comportamentelor pro sociale și a coperării
Atelier de lucru integrat	Activități practice	Utilizarea mentoratului pentru a crește cooperarea între copii și adolescenți	Activități împărtășite, precum crearea unor filmulețe scurte despre bullying: în cadrul acestor activități, adolescenții vor fi mentorii copiilor

Acțiuni indicate sau Protocoale ale sistemului de reclamații

Programul BIC include și **Acțiuni indicate**, adică acțiuni specifice care sunt necesare în vederea combaterii cazurilor de bullying care sunt aduse la cunoștința profesioniștilor. Acțiunile indicate se adresează copiilor și adolescenților care au fost implicați în acest fenomen fie în calitate de agresor, fie de victimă, sau care sunt expuși riscului de a fi implicați.

În această situație, **scopul** este: 1) de a gestiona cazurile acute de bullying, de a oferi suport victimei și stopare a episodului; 2) de a indica (a detecta și raporta) situațiile cu risc crescut de bullying și de a activa procedura pentru prevenirea unor episoade ulterioare. Această procedură va fi definită mai în profunzime în cadrul celei de a doua întâlniri trans-naționale.

Îndrumare pentru profesioniști

Acțiunile indicate își propun să ajute acei copii care sunt implicați direct în episoade de bullying.

Victimele au nevoie de suport în situația în care se află. Agresorii trebuie să înțeleagă că bullying-ul îi rănește pe ceilalți și că acest comportament ar trebui, așadar, schimbat (ex. Să înceteze să își agreseze covârșnicii).

Cu toate că acțiunile indicate nu au fost încă definite, oferim câteva indicații generale:

1. Creșterea monitorizării
2. Identificarea copiilor care se află la risc de a fi agresori sau victime. Este necesară structurarea unui sistem de reclamații și de intervenție la care atât copiii cât și profesioniștii să aibă acces în mod anonim, și unde pot raporta episoadele de bullying (ex. Oferă un avertisment)
3. Evaluare în profunzime a situației după primirea avertismentului. Această evaluare trebuie să se desfășoare împreună cu experții (ex. Psihologi) și profesioniștii. Ținta este de a evalua nivelul de gravitate al situației și de a planifica o intervenție eficientă.
Este necesară punerea la punct a unei echipe de lucru, alcătuită dintr-un profesionist intern și unul extern (ex. Psiholog). De asemenea, ar trebui creat un protocol de evaluare și de intervenție.
4. Punerea în practică a intervenției.

Indicațiile și protocolul de evaluare și intervenție, inclusiv un formular pentru înaintarea unui avertisment în situații de bullying, pot fi găsite în suplimentul acestui Manual.

Tabel 3. Sumarizare a Acțiunilor universale și a Acțiunilor indicate

	Scopuri	Caracteristici	Țintă
<i>Acțiuni universale</i>	Descurajarea bullying-ului și încurajarea unei atitudini anti-bullying	Ateliere de lucru care cuprind diverse activități	Toți copiii și adolescenții
<i>Acțiuni indicate</i>	1) Creșterea monitorizării 2) Identificarea copiilor care se află la risc de a fi victimă sau agresor 3) Sistem anonim în care se pot raporta cazurile de bullying 4) Evaluarea fiecărui caz de bullying și planificarea unui protocol de intervenție specific	Echipa de lucru stabilește protocolul de intervenție	Copiii care sunt implicați în situații de bullying
<i>Mențiuni</i>		Acțiunile indicate vor fi definite detaliat, împreună cu formatorii	Ateliere de lucru separate pentru copii și adolescenți

Secțiunea 3

Formarea profesioniștilor și a educatorilor

Formarea personalului calificat

Ca primă etapă, înaintea implementării proiectului BIC, este formarea profesioniștilor. **Obiectivul principal** al acestei pregătiri este de a oferi profesioniștilor indicații practice pentru punerea în aplicare a proiectului BIC.

În timpul formării, profesioniștii vor primi informații generale referitoare la bullying, precum și indicații specifice cu privire la modul în care să pună în aplicare în mod eficient programul BIC.

În timpul formării, vă recomandăm să încercați unele activități incluse în manual. Acest lucru va oferi personalului calificat indicații practice cu privire la gestionarea atelierelor de lucru.

Se recomandă folosirea unui timp minim pentru pre-implementarea formării, și anume 9-10 ore pentru personalul calificat care lucrează cu vârstele de 6-11 ani și cu adolescenții cu vârsta cuprinsă între 12 și 18 ani. În mod specific, toți profesioniștii (de exemplu, atât cei care lucrează cu copii, cât și cei care lucrează cu adolescenți), vor participa la o formare structurată combinată astfel: 3 ore de pregătire de bază despre bullying și programul BIC; 3 ore de pregătire cu privire la activitățile incluse în Manualul pentru Copii și 3 ore de formare cu privire la activitățile incluse în Manualul pentru Adolescenți.

În același timp, personalul calificat care lucrează cu adolescenți trebuie să participe și la formarea educatorilor covârșnici.

În cele ce urmează, puteți găsi un tabel cu sarcinile formatorilor.

Tabel 1. Sarcinile formatorului.

Sarcină	Obiective		Durață minimă
Formarea profesioniștilor care lucrează cu copii de 6-11 ani și cu adolescenți cu vârsta cuprinsă între 12 – 18 ani.	Furnizarea informațiilor despre bullying și despre programul BIC. Explicarea modului în care se desfășoară atelierelor de lucru și cum se pun în aplicare acțiunile indicate.	Tot cadrul profesional.	9 ore.

Formarea educatorilor din grupul de covârșnici și a profesioniștilor care lucrează cu adolescenți cu vârste cuprinse între 12-18 ani	Furnizarea informațiilor despre bullying și despre programul BIC. Dezvoltarea abilităților sociale și emoționale ale adolescenților. Explicarea modului în care se desfășoară atelierele de lucru.	Adolescenții și personalul calificat care monitorizează atelierele de lucru pentru adolescenți.	O zi întreagă.
Supervizarea personalului calificat și a educatorilor din grupul de egali.	Îndrumarea profesioniștilor și a adolescenților să rezolve posibilele probleme care pot să apară în timpul atelierelor de lucru. Asigurarea faptului că profesioniștii și educatorii covârșnicilor desfășoară atelierele de lucru în mod corespunzător și că este pus în aplicare un sistem de reclamații.	Personalul calificat și educatorii din grupul de egali.	Lunar (o supervizare pe lună).

Obiectivele și conținuturile formării profesioniștilor (pre-implementare):

Formarea personalului care lucrează cu copii cu vârsta de 6-12 ani are următoarele obiective:

- 1) **Bullying:** Furnizarea de informații cu privire la caracteristicile și dinamica bullying-ului.
- 2) **Programul BIC:** Caracteristicile programului BIC trebuie explicate în detaliu, prin utilizarea unor cuvinte simple.
- 3) **Acțiuni universale-ateliere de lucru:** Explicarea faptului că activitatea programului BIC va fi desfășurată prin intermediul a patru ateliere de lucru.

Prezentarea Manualului pentru Profesioniști și a setului de instrumente de învățare pentru copii.

- 4) **Exemple practice de activități:** practicarea activităților poate fi utilă.

Formarea pentru profesioniștii care lucrează cu adolescenții cu vârsta de 12-18 ani are următoarele obiective:

- 1) **Bullying:** Furnizarea de informații cu privire la caracteristicile și dinamica bullying-ului.
- 2) **Programul BIC:** Caracteristicile programului BIC ar trebui să fie explicate detaliat și să fie utilizate cuvinte simple.
- 3) **Caracteristicile educației între covârșnici:** furnizarea de informații cu privire la caracteristicile și obiectivele modelului de educație de la egal la egal.
- 4) **Rolul profesioniștilor:** explicarea rolului profesioniștilor în timpul atelierelor de lucru (de exemplu, aceștia trebuie să monitorizeze atelierelor de lucru fără a da soluții la probleme; adolescenții trebuie încurajați să reflecteze asupra fiecărei teme, profesioniștii ar trebui să intervină și să ofere ajutor atunci când este necesar).

Tabel 2. Obiective și durata formării personalului calificat.

PROFESIONIȘTI	OBIECTIVE	DURATĂ
Profesioniștii care lucrează cu copii de 6-11 ani și cu adolescenți cu vârsta cuprinsă între 12 – 18 ani.	Noțiuni teoretice depre bullying și despre programul BIC.	3 ore
	Noțiuni practice despre cum să desfășoare atelierelor de lucru pentru copii.	3 ore
	Noțiuni practice despre cum să monitorizeze atelierelor de lucru pentru adolescenți	3 ore

Conținuturile pre-implementării formării pot fi găsite în Tabelul 3 (următoarea pagină).

Tabel 3. Conținuturile pre-implementării formării pentru personalul calificat care lucrează cu copii de 6-11 ani și cu adolescenți cu vârsta cuprinsă între 12 și 18 ani.

Formarea personalului calificat

+	Bullying: caracteristici, dinamica grupului și consecințe.
+	Ce face ca bullying-ul să fie diferit de glume și comentarii?
+	Prevalență și tipuri de bullying.
+	Bullying în centre pentru copii: caracteristici și consecințe.
+	Prezentare generală a programului BIC: caracteristici și strategii de implementare.
+	Acțiuni universale: Caracteristicile atelierelor de lucru.
+	Acțiuni universale: manuale și setul de instrumente pentru copii și adolescenți.
+	Exemple de activități care se pot desfășura în timpul atelierelor de lucru și a grupului de discuții

Formarea educatorilor din grupul de egali

În timpul formării educatorilor covârșnicilor, adolescenții ar trebui să învețe despre bullying și despre dinamica acestuia. De asemenea, ar putea fi folosite filme scurte pentru a le permite copiilor să înțeleagă caracteristicile bullying-ului.

Caracteristicile programului BIC ar trebui, de asemenea, explicate.

În plus, conținutul formării educatorilor din grupul de covârșnici ar trebui să se axeze pe abilitatea de a asculta și de a-i respecta pe ceilalți, și pe comportamentului prosocial (de exemplu, importanța de a ajuta covârșnicii victimizați).

În timpul atelierelor de lucru este important să fie incluse și câteva activități practice. Așadar, adolescenții trebuie să învețe ce sunt jocurile de rol și să înceapă să le pună în practică.

Cel mai important, adolescenții trebuie să învețe despre rolul lor ca educatori în grupul de covârșnici. Este important să transmită următoarele mesaje:

- 1) **Bullying-ul nu este un comportament acceptabil din următoarele motive:** Afectează în mod negativ relațiile sociale dintre toți copiii care trăiesc în centre, prin crearea unui climat social negativ;
- 2) **Educatorii covârșnicilor ar trebui să acționeze ca modele pozitive pentru grupul de egali**, prin urmare, aceștia ar trebui să aibă comportamente pozitive, cum ar fi să ajute covârșnicii victimizați și să avertizeze personalul calificat atunci când bullyingul are loc;
- 3) **Educatorii covârșnicilor vor fi pregătiți în vederea desfășurării atelierelor.** Mai exact, vor fi formate patru grupuri de educatori de la egal la egal. Fiecare grup va fi pregătit pentru fiecare atelier de lucru specific;
- 4) **Abilitățile de comunicare, relaționare și rezolvare de probleme** ale educatorilor covârșnicilor vor fi îmbunătățite în timpul formării;
- 5) **Înainte de susținerea atelierului, educatorii covârșnicilor trebuie să învețe despre activitățile incluse în fiecare atelier de lucru;**
- 6) **În timpul atelierului, educatorii de la egal la egal ar trebui să colaboreze cu grupul de covârșnici**, reflectând împreună asupra conținutului fiecărui atelier;
- 7) **Personalul calificat va fi prezent în timpul atelierului.** Educatorii covârșnicilor pot cere ajutor în caz de nevoie.

Formarea educatorilor covârșnicilor va fi împărțită în două părți. Toți adolescenții vor participa la prima formare comună, în timp ce a doua formare se adresează doar celor patru grupuri de adolescenți, care vor fi formate specific pentru fiecare atelier de lucru.

Formarea comună are următoarele obiective:

1. **Bullying:** Furnizarea de informații cu privire la caracteristicile și dinamica bullying-ului
2. **Programul BIC:** Caracteristicile programului BIC trebuie explicate în detaliu, prin utilizarea unor cuvinte simple.
3. **Abilitățile educatorilor covârșnici:** Abilitățile de comunicare, de ascultare și de deschidere (engl. *openness*) sunt câteva dintre competențele care trebuiesc încurajate.

Cea de a doua parte a formării se adresează fiecărui grup specific de adolescenți:

4. **Ateliere de lucru:** explicarea faptului că activitatea programului BIC va fi desfășurată prin intermediul a patru ateliere de lucru. De asemenea, oferiți indicații practice cu privire la caracteristicile atelierelor.
5. **Focus pe unul dintre cele patru ateliere de lucru:** punerea în practică a activităților poate fi utilă. În acest fel, adolescenții trebuie să învețe modul în care vor efectua activitatea inclusă în fiecare atelier de lucru.

Profesioniștii care lucrează cu adolescenți vor participa la formarea educatorilor covârșnici. În tabelul următor pot fi văzute conținuturile formării pre-implementare pentru adolescenți:

Table 3. Conținuturile formării pre-implementare ale educatorilor covârșnici

Formarea educatorilor covârșnici	
	Bullying: caracteristici, dinamica grupului și consecințe.
	Prezentare generală a programului BIC: caracteristici și strategii de implementare.
	Abilitățile educatorilor covârșnici: abilități de comunicare, de rezolvare de probleme, deschidere pentru relații.
	Ateliere de lucru și activități.

Supervizarea Profesioniștilor și a Educatorilor Covârșnici

Formatorii sunt responsabili de supervizarea profesioniștilor și a educatorilor de la egal la egal. Supervizările ar trebui să îndrume personalul calificat și educatorii cu privire la posibilele dificultăți în realizarea activităților incluse în program. Mai mult decât atât, în timpul supervizărilor, formatorii trebuie să se asigure că profesioniștii și educatorii desfășoară atelierele de lucru în mod adecvat și că un sistem de reclamații a fost pus în aplicare.

Supervizările trebuie efectuate lunar.

Secțiunea 4

Instrucțiuni pentru menținerea fidelității programului

Importanța fidelității

Eficiența programelor de intervenție depinde de implementarea fidelă a acestora, care se referă la măsura în care cei care promovează programul aplică **programul** și componentele sale așa cum l-au propus cei care l-au dezvoltat (Durlak & DuPre, 2008).

Profesioniștii trebuie să fie conștienți de faptul că succesul programului depinde de efortul lor de a pune în practică conținutul programului BIC.

După cum am subliniat deja, programul BIC nu este menit să dureze o perioadă definită. În schimb, ar trebui să facă parte din politica instituțională anti-bullying în curs de desfășurare.

Pentru ca programul să fie unul eficient, profesioniștii ar trebui să urmeze o serie de indicații. Atelierele de lucru trebuie să fie pregătite în prealabil. Astfel, este de așteptat ca profesioniștii să citească conținuturile incluse în fiecare atelier de lucru, înainte ca acestea să fie desfășurate. Materialele necesare pentru fiecare atelier trebuie să fie, de asemenea, pregătite în avans.

Timpul este un alt aspect important al implementării. Profesioniștii trebuie să dedice suficient timp pentru a pregăti atelierele: Conținutul fiecărui atelier de lucru și planul activităților ar trebui să fie citit cu atenție pentru ca întreaga desfășurare a activităților să fie clară în minte. Este important să se dedice suficient timp pentru activitățile incluse în fiecare atelier de lucru: copiii ar trebui să aibă suficient timp pentru a finaliza activitățile, precum și pentru a reflecta asupra sensului lor.

Cantitatea și calitatea activităților desfășurate prin intermediul atelierelor de lucru sunt ambele foarte importante. Profesioniștii trebuie să se asigure că efectuează un număr suficient de activități. În cazul în care aceștia nu au suficient timp, ar putea efectua activitățile de-a lungul mai multor zile. Modul în care activitățile sunt realizate (adică cât de eficient sunt desfășurate) este de asemenea important. Pentru a atinge acest obiectiv, profesioniștii ar trebui să adere la indicațiile incluse în fiecare atelier de lucru. În plus, aceștia ar trebui să acorde atenție modului în care copiii reacționează la activități. De exemplu, există posibilitatea să repete unele activități în cazul în care copiii sunt motivați și interesați de acestea. De asemenea, este posibil să repete unele activități, în

cazul în care profesioniștii își dau seama că apare o nevoie a copiilor de a înțelege mai bine sensul lor.

În cele din urmă, este important ca supravegherea copiilor să crească și să fie acordată atenție comportamentelor. Astfel, acțiunile indicate ar trebui să fie puse în aplicare pentru a aborda cazurile unice de bullying.

Instrucțiunile de fidelitate pot fi găsite în tabelul următor.

Tab. 1. Ghiduri pentru menținerea fidelității programului

Ghiduri de fidelitate	
✓	Încurajarea profesioniștilor să adere la indicațiile programului BIC;
✓	Motivarea profesioniștilor să-și pregătească atelierelor în avans;
✓	Motivarea profesioniștilor să-și dedice timp suficient pentru pregătirea atelierelor;
✓	Încurajarea profesioniștilor să-și dedice suficient timp pentru activitățile incluse în fiecare atelier;
✓	Cantitate: încurajarea profesioniștilor să transmită un număr suficient de activități incluse în fiecare atelier;
✓	Calitate: încurajarea profesioniștilor să transmită în mod acurat conținuturile atelierelor;
✓	Încurajarea profesioniștilor să recunoască cazurile de bullying și să pună în aplicare acțiunile indicate.

Sumarizare Generală

Sinteza manualului pentru formatori

TEMATICA INCLUSĂ ÎN MANUAL	SCURTĂ SUMARIZARE
Obiectivul acestui Manual de Formatori	Obiectivul acestui manual este de a oferi informații cu privire la fenomenul de Bullying în Centre de Îngrijire a Copilului (BIC), partenerilor care vor implementa programul BIC la ei în țară.
Secțiunile Manualului	Manualul este format din patru secțiuni, oferind astfel noțiuni teoretice despre bullying și indicații practice cu privire la desfășurarea formării profesioniștilor.
Bullying: caracteristici, dinamică, tipuri	<p>Bullying-ul este o formă de comportament agresiv, care apare atunci când un covârșnic sau un grup de covârșnici (mai puternici) atacă în mod deliberat un copil sau un tânăr slab și vulnerabil. Există diferite forme de bullying: fizic, verbal, relațional, sexual, rasial și hărțuirea online.</p> <p>Bullying-ul este un fenomen de grup, implicând mai mulți copii: unii susțin agresorul, unii sunt martori pasivi la bullying și puțini copii apără victima. Bullying-ul diferă de o joacă mai dură, certuri și glume, care nu sunt menite să provoace stres nimănui.</p>
Bullying în Centrele rezidențiale(RC)	Bullying-ul în cadrul Centrelor rezidențiale (RC) este un fenomen răspândit. În conformitate cu rezultatele cercetărilor, până la jumătate din copiii care trăiesc în RC au fost victime ale bullying-ului. Factorii individuali (vârstă fragedă; maltratare din partea familiei și profesioniștilor) și factorii contextuali (mărimea instituției; slaba supraveghere din partea profesioniștilor) îi fac pe unii copii să fie la risc. Bullying-ul are consecințe negative asupra bunăstării copiilor și adolescenților.
Programul BIC	Programul BIC îți propune să prevină și să contracareze bullying-ul în rândul copiilor din Centre. Programul este articulat prin intermediul unor Acțiuni Universale, menite să descurajeze bullying-ul între toți copiii și adolescenții, și prin Acțiuni Indicate care vizează combaterea cazurilor unice de bullying.
Ateliere de lucru	Atelierele de lucru fac parte din Acțiunile Universale. Ateliere pentru copii cu vârste cuprinse între 6-11 ani sunt furnizate de către profesioniști. Atelierele de lucru

	<p>pentru adolescenții cu vârsta cuprinsă între 12-18 ani sunt desfășurate de către adolescenți (adică, educatorii covârșnicilor) și monitorizate de către profesioniști.</p>
Acțiuni Universale	<p>Acțiunile Universale sunt structurate în patru ateliere, fiecare având o temă specifică.</p> <ul style="list-style-type: none"> ✚ Bullying ✚ Emotii și Reglare Emoțională ✚ Strategii de rezolvare de probleme și Coping ✚ Respect, Prietenie și Comportamente Prosociale
Acțiuni Indicate sau Protocol de Reclamații	<p>Acțiunile Indicate sunt acțiuni specifice necesare pentru a aborda cazurile unice de bullying, venind în atenția profesioniștilor. Sunt adresate atât copiilor și adolescenților care promovează bullying-ul, cât și pentru cei care sunt victimizați. Pentru a fi implementate, este nevoie de: 1) Creșterea monitorizării copiilor; 2) Identificarea copiilor care sunt la risc pentru bullying și victimizare; 3) Stabilirea unui sistem anonim în cadrul căruia se pot raporta cazurile de bullying; 4) Evaluarea fiecărui caz de bullying și planificarea unui protocol de intervenție specific. O echipă de lucru constituită dintr-un profesionist intern și unul extern (adică, un psiholog) ar trebui să planifice protocolul de intervenție.</p>
Pre-implementarea Formărilor	<p>Profesioniștii și educatorii covârșnici trebuie formați înainte de implementarea proiectului BIC. Formarea profesioniștilor care lucrează cu intervalul de vârstă 6-11 ani(copii) și 12-18 ani (adolescenți) este structurat în cel puțin 9-10 ore. În timpul formării, profesioniștii vor primi informații generale despre bullying și informații și indicații specifice despre cum vor implementa eficient programul BIC.</p> <p>Formarea educatoarelor covârșnici este structurată de-a lungul unei zile întregi. Obiectivul formării este a da informații generale cu privire la bullying și programul BIC, de a îmbunătăți abilități specifice de comunicare și rezolvare de probleme, și de a planifica activitățile atelierelor de lucru. Profesioniștii care lucrează cu adolescenți vor participa și la această formare.</p>

Supervizare	Supervizorii ar trebui să ajute profesioniștii și educatorii covârșnici cu privire la posibilele dificultăți cu care se confruntă în realizarea activităților incluse în program. Formatorii ar trebui să se asigure că profesioniștii și educatorii covârșnici desfășoară atelierelor de lucru în mod adecvat. Supervizarea trebuie efectuată lunar. În cazul în care există modificări, acestea ar trebui să fie înregistrate și raportate la Universitatea din Florența .
Ghid de implementare BIC	Succesul programului depinde de aderarea la Ghidul BIC. Prin urmare, este deosebit de important ca profesioniștii să fie motivați să pună în aplicare programul BIC în conformitate cu instrucțiunile sale.

Bibliografie

- Barter, C., Renold, E., Barridge, D., & Cawson, P. (2004). Peer violence in children's residential care. Palgrave MacMillan: London. doi: 10.1057/9780230005617
- Durlak JA. & DuPre EP. (2008). Implementation matters: A review of research on the influence of implementation on program outcomes and the factors affecting implementation. *American Journal of Community Psychology*, 41(3), 327-350. doi: 10.1007/s.10464-008-9165-0
- Farmer, E. & Pollock, S. (1998). *Sexually Abused and Abusing Children in Substitute Care*. Chichester: Wiley.
- Inchley, J., Currie, C., Young, T., Samda, O., Torsheim, T., Augustson, L.,... Barnekow, V. (Eds.). (2016). *Growing up unequal: Gender and socio-economic differences in young people's health and well-being (HBSC) study: International report from the 2013/2014 survey*. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe.
- Kärnä, A., Voeten, M., Little, T., Poskiparta, E., Kaljonen, A., & Salmivalli, C. (2011). A large scale evaluation of the KiVa anti-bullying program: Grades 4-6. *Child Development*, 82, 311-320.
- Khouri-Kassabri, M., & Attar-Schwartz, S. (2014). Adolescents' reports of physical violence by peers in residential care settings: An ecological Examination. *Journal of Interpersonal Violence*, 29(4), 659-682. doi: 10.1177/0886260513505208
- Menesini, E., Camodeca, M., & Nocentini, A. (2010). Bullying among siblings: The role of personality and relational variables. *British Journal of Developmental Psychology*, 28, 921-939. doi: 10.1348/026151009X479402
- Monks, CP., Smith, PK., Naylor, P., Barter, C., Ireland, JL., & Coine, I. (2009). Bullying in different contexts: Commonalities, differences and the role of theory. *Aggression & Violent Behavior*, 14, 146-156. doi: 10.1016/j.avb.2009.01.004
- Olweus D. (1993). *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. Oxford, UK/Cambridge, Mass.: Blackwell.
- Palladino, BE., Nocentini, A., & Menesini, E. (2016). Evidence-based intervention against bullying and cyberbullying : Evaluation of the Notrap! Program in two independent trials. *Aggressive Behavior*, 42, 194-206. doi: 10.1002/ab.21636
- Parkin, W., & Grinn, L., (1997). Cultures of abuse within residential child care. *Early Child Development & Care*, 133, 73-86. doi: 10.1080/0300443971330106
- Sekol, I., & Farrington, DP. (2009). The nature and prevalence of bullying among boys and girls in Croatian care institutions: A descriptive analysis of children's homes and correctional homes. *Kriminologija I Socijalna Integracija*, 17 (2), 15-34.
- Sekol, I. (2013). Peer violence in adolescent residential care: A qualitative examination of contextual and peer factors. *Children and Youth Services Review*, 35, 1901-1912. doi: 10.1016/j.childyouth.2013.09.006
- Sekol, I. (2016). Bullying in adolescent residential care: The influence of the physical and social residential care environment. *Child Youth Care Forum*, 45, 409-431. doi: 10.1007/s10566-015-9336-8
- Shiner, M. (1999). Defining peer education. *Journal of Adolescence*, 22(4), 555-566. doi: 10.1006/jado.1999.0248

ANEXA

Notă de înregistrare pentru (suspectarea) bullying-ului și a victimizării

Numele persoanei care completează nota:

Data:

Centrul de îngrijire:

1. Persoana care a informat despre cazul de bullying suspectat a fost:

- ☐ Victima
- ☐ Un prieten al victimei;
nume _____
- ☐ Tutorele victimei; nume _____
- ☐ Angajat; nume _____
- ☐ Alta _____

2. Victima : _____ Centrul de îngrijire: _____
Alte victime _____ Centrul de îngrijire: _____
Alte victime _____ Centrul de îngrijire: _____

3. Bully/Hărțuitorul sau bullies/hărțuitorii (sau suspectați)

Nume _____ Centrul de îngrijire: _____
Nume _____ Centrul de îngrijire: _____
Nume _____ Centrul de îngrijire: _____

4. Scurtă descriere a problemei. Oferirea exemplelor concrete despre episoadele de bullying:

---

5. Câte episoade de bullying au avut loc?

Screening pentru cazurile de bullying și victimizare

Numele angajatului care completează formularul de screening:

Data:

Centrul de îngrijire:

1. Data înștiințării cu privire la episodul de bullying: _____

2. Persoana care a informat despre cazul de bullying-ul suspectat a fost:

☐ Victima

☐ Prieten cu victima; nume _____

☐ Tutorele victimei; nume _____

☐ Angajat; nume _____

☐ Alta _____

3. Numele și rolul persoanei care a completat formularul pre-screening

---

4. Victima _____ Centrul de îngrijire: _____

Altă victimă _____ Centrul de îngrijire: _____

Altă victimă _____ Centrul de îngrijire: _____

5. Bully sau bullies (sau suspecti)

Nume _____ Centrul de îngrijire: _____

Nume _____ Centrul de îngrijire: _____

Nume _____ Centrul de îngrijire: _____

6. Ce fel de situație de bullying a avut loc? Oferiți exemple concrete cu privire la situație

---

---

7. Conform informației colectate, ce fel de situații de bullying au avut loc?

- (1) El / ea a fost jignit/ă și rănit/ă; s-a răs de el / ea.
- (2) El / ea a fost ignorat/ă în totalitate, sau exclus/ă de grupul lui/ei de egali.
- (3) El / ea a fost bătut/ă, lovit/ă și îmbrâncit/ă.
- (4) Au fost răspândite zvonuri false despre el/ea, ceea ce a dus la "ură" din partea celorlalți.
- (5) Cineva i-a furat banii lui / ei, sau bunurile personale (sau au fost deteriorate).
- (6) El / ea a fost amenințat/ă și forțat/ă să facă ceva.
- (7) El / ea a fost poreclit/ă; au făcut comentarii urâte despre etnia lui/ei, culoarea pielii, religie, orientare sexuală sau identitate.
- (8) El / a fost supus/ă ofenselor sau agresiunilor sexuale prin porecle urâte, gesturi sau comportamente.
- (9) El / ea a fost exclus/ă de la o convorbire (chat) de grup, de la grupuri WhatsApp, sau de la alte grupuri online.
- (10) El / ea a fost victima bullyingu-ului on-line (pe calculator); smartphone; mesaje ofensatoare; postări sau imagini pe Facebook, WhatsApp, Twitter, Myspace, Snapchat sau alte medii de socializare on-line,
- (11) Cineva i-a furat informațiile personale și i-a folosit propria parolă; propriul cont (e-mail, Facebook); cartela de telefon, sub o identitate falsă.

Altele: _____

8. De câte ori s-au întâmplat episoadele de bullying?

9. Când s-a întâmplat ultimul episod de bullying?

10. Cât timp a trecut de la episodul de bullying? _____

11. Au mai apărut aceste episoade și în anii precedenți? _____

12. Indicatori ai gradului de stres în cazul victimei:

Victima manifestă...	1 Fals	2 Parțial – câteodată adevărat	3 Adevărat- Cel mai adesea adevărat
Schimbări în general în comparație cu modul în care el / ea a fost înainte			
Leziuni sau dureri fizice inexplicabile			
Teama de a rămâne în prezența covârșnicilor			

Teama de a fi singur			
Probleme de relaționare cu grupul			
Izolarea / Refuz			
Stima de sine scăzută - SCHIMBAREA RUTINELOR ȘI COMPORTAMENTELOR			
Schimbare în starea generală (el / ea este trist/ă, deprimat/ă, izolat/ă)			
Manifestările stresului fizic și comportamental (dureri de cap, dureri de stomac, lipsa poftei de mâncare; insomnie)			
Schimbări observate de către adulți			
Neajutorare și dificultăți în a reacționa			

Gravitatea stresului victimei:

1	2	3
Toate răspunsurile au fost evaluate ca fiind 1	Cel puțin un răspuns a fost evaluat ca fiind 2	Cel puțin un răspuns a fost evaluat ca fiind 3
VERDE	GALBEN	ROȘU

13. Comportamentul covârșnicului „bully”/hărțuitor

Covârștincul „bully” manifestă....	1 Fals	2 Parțial – câteodată adevărat	3 Foarte adevărat – Cel mai adesea adevărat
Comportamente de dominare a covârșnicilor			
El / ea se leagă de covârșnicii mai slabi			
Ceilalți copii se tem de el / ea, din cauza statului acestuia			
Lipsa de teamă și de griji pentru consecințele propriului său comportament			
Lipsa de vinovăție (dacă este certat, el / ea			

nu arată vină sau remușcări)			
Comportamente care sunt periculoase pentru ceilalți			
Schimbări observate de către adulți			

Stresul resimțit de covârșnicul „bully”

1	2	3
Toate răspunsurile au fost evaluate ca fiind 1	Cel puțin un răspuns a fost evaluat ca 2	Cel puțin un răspuns a fost evaluat ca 3
VERDE	GALBEN	ROȘU

MANIIAI PENTRII FORMATORI

GHID- reclamații și sistem de ajutor
(R&S)

CINE A FĂCUT?

UNDE/CUM

CÂND

1. PREZENTARE	COPII ȘI ADOLESCENȚI	Echipa C&H		
	EDUCATORI	Șef + echipa		
	ALTI OPERATORI	Echipa C&H + Șef		
2. PREGĂTIREA MATERIALELOR ȘI ORGANIZAREA SERVICIILOR	Organizați o cutie, un loc pentru a colecta plângerile... Și decideți locurile în care se păstrează copiile „hard”.	Echipa C&H	Copii „hard” - o cameră specială în fiecare centru.	
3. AVERTISMENT Prima sesizare		Toți adulții + copiii + adolescenții		
4. SCREENING ȘI EVALUARE		Echipa C&H		Acționați prompt după avertisment (între 24-48 ore)
5. INTERVENȚIE		Depide de nivel: roșu, galben, verde		
6. DEPOZITAREA FORMULARELOR DE SCREENING				
7. EVALUARE, INTERVENȚIE ȘI MONITORIZARE				